

پیش‌بینی معنای زندگی بر مبنای اضطراب مرگ، سلامت معنوی و نشانگان افت روحیه در سوگواران کووید-۱۹

© معصومه کوکلی: کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران (* نویسنده مسئول) masoomehkukli@gmail.com

نسیم امینی: دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

ناویرین سمیعی: دانشجوی دکتری، گروه روان‌شناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران

زهرا نظری: دانشجوی دکتری، گروه روان‌شناسی بالینی، دانشکده روان‌شناسی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران

حمید حمیدنی: کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

چکیده

کلیدواژه‌ها

اضطراب مرگ، سلامت معنوی، سندرم افت روحیه، معنای زندگی، کووید-۱۹

زمینه و هدف: آثار ناشی از مرگ یکی از اعضای خانواده بار روانی بالایی برای خانواده دارد. هدف از انجام تحقیق حاضر پیش‌بینی معنای زندگی بر مبنای اضطراب مرگ، سلامت معنوی و نشانگان افت روحیه در سوگواران کرونا در شهر تهران بود. **روش کار:** برای انجام تحقیق کاربردی حاضر که به روش همبستگی انجام شد از بین شهروندان تهرانی در بهار ۱۴۰۰ که حداقل یکی از اعضای درجه یک خانواده خود را در اثر ابتلا به COVID-19 از دست داده بودند به صورت در دسترس و اینترنتی تعداد ۲۱۵ به عنوان نمونه انتخاب شده و به پرسشنامه‌های اضطراب مرگ (DAS) (تمپلر، ۱۹۷۰)، معنای زندگی (MLQ) (استگر، ۲۰۱۰)، سلامت معنوی (SWBS) (پولتین و الیسون، ۱۹۸۲) و نشانگان افت روحیه (DS) (کیسان و همکاران، ۲۰۰۴) پاسخ دادند.

یافته‌ها: نتایج نشان داد بین معنای زندگی و سلامت معنوی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد ($r=0/31$; $p=0/001$) و بین اضطراب مرگ و معنای زندگی رابطه معکوس معناداری وجود دارد ($r=-0/57$; $p=0/001$). همچنین بین نشانگان افت روحیه و معنای زندگی رابطه منفی و معناداری مشاهده شد ($r=-0/39$; $p=0/001$). از طرف دیگر مشخص شد متغیرهای پژوهش به صورت هم‌زمان ۳۶ درصد از تغییرات واریانس معنای زندگی را پیش‌بینی می‌کنند. همچنین ضرایب بتا نشان داد اضطراب مرگ و نشانگان افت روحیه می‌توانند به‌طور معنی‌داری معنای زندگی را در افرادی که سوگواران COVID-19 هستند، پیش‌بینی کنند. **نتیجه‌گیری:** بر اساس نتایج، طراحی و تدوین یک برنامه جامع آموزشی و حمایتی با رویکرد معنوی و توجه به ابعاد وجودی در سوگواران کرونا ضروری به نظر می‌رسد.

تعارض منافع: گزارش نشده است.

منبع حمایت‌کننده: حامی مالی ندارد.

شیوه استناد به این مقاله:

Kukli M, Amini N, Samiei A, Nazari Z, HameedNabee H. Predicting role of the Meaning in Life-Based on Death Anxiety, Spiritual Health, and Demoralization Syndrome in COVID-19 Mourners. Razi J Med Sci. 2023;29(11):79-88.

*انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با [CC BY-NC-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/) صورت گرفته است.

Predicting role of the Meaning in Life-Based on Death Anxiety, Spiritual Health, and Demoralization Syndrome in COVID-19 Mourners

Masoomeh Kukli: MSc, Department of Psychology, Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran (*Corresponding Author) masoomehkukli@gmail.com
Nasim Amini: Master Student, Department of Psychology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
Avirin Samiei: PhD Student, Department of Psychology, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran
Zahra Nazari: PhD Student, Department of Clinical Psychology, Faculty of Psychology, Shahed University, Tehran, Iran
Hameed HameedNabee: MSc, Department of Psychology, Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran

Abstract

Background & Aims: Recent research shows that grief over the death of a loved one from COVID-19 is actually more severe than that caused by other forms of loss, such as death from natural causes (1). As the effects of the death of a family member has a high psychological burden on the family (2). COVID-19 death statistics show that many people in families experience the loss and grief of loved ones; However, due to the epidemic nature of the virus and due to the observance of health protocols, it is not even possible for the survivors to mourn, and this makes the experience of the death of loved ones more painful and reduces the possibility of facing this loss (2). When mourning, the meaning of life changes; Because closeness to death can make people vulnerable to mortality; In other words, finding the meaning of life in times of mourning and injury faces challenges (3).

Another variable examined in this study is spiritual health. According to Frankel's model, seeking meaning and coming out of oneself contributes a lot to the manifestation of human spiritual nature, which predicts an increase in spiritual paths and the meaning of life (11). In fact, spiritual health can act as a resilient factor when people deal with a traumatic factor such as grief (14).

In the absence of flexibility, people do not find the original answer to their existential experience and face the crisis of achieving the meaning of life, which is called the syndrome of low mood, which is one of the manifestations of existential annoyance and at the same time indicates lack of cohesion and integrity. Is known (16). In general, researchers around the world are currently looking for programs to deal with this storm of untimely and unpredictable coronavirus in order to find a way to the deadly blows of this virus and the psychological damage caused by it. Because the corona pandemic has led to many psychological traumas in COVID-19 mourners (2). As the bereaved people at this time have suffered a lot from the physical and psychological effects of the virus, and this reminds us of the need for more research to find a solution to this damage. COVID-19 may be perceived as an ever-present fact of life that has left its mark on behavior and psychological dimensions, an effect that even individuals may not be consciously aware of. Recent findings suggest that fear of death in bereaved individuals predicts anxiety about the virus, which in turn leads to greater psychological distress (20). The researcher, therefore, seeks to answer the question of whether the meaning of life can be predicted on the basis of death anxiety, spiritual health, and demoralization in the mourners of Covid-19.

Methods: For the present applied research, which was conducted by correlation method, among the citizens of Tehran between the ages of 25 and 70 in the spring of 1400, who lost at least one first-degree member of their family due to COVID-19, 215 Internet were

Keywords

Death anxiety,
Spiritual health,
Demoralization
Syndrome,
Meaning in Life,
COVID-19

Received: 17/12/2022

Published: 07/02/2023

selected as a sample. The method was as follows: After identifying people with experience of grief, provided they meet the criteria for entering the study, including consent to participate in the study, minimum literacy, loss of a loved one due to coronary heart disease in the last 6 months, Death Anxiety Inventory (DAS) (Templer, 1970), Meaning of Life (MLQ) (Steger, 2010), Spiritual Health (SWBS) (Pultzin and Ellison, 1982) and Depression Syndrome (DS) (Kisan et al., 2004) They completed the questionnaires via the Internet (WhatsApp and Telegram Virtual Networks). Also, after justifying the participants in the research regarding the steps of conducting the research, in order to maintain the anonymity of the participants, a code was assigned to each participant. Also, asking and obtaining personal information that was outside the research process was refused. Finally, in order to analyze the data, SPSS statistical software, version 25 and Pearson correlation and multiple regression statistical methods were used simultaneously.

Results: The results showed that there is a positive and significant relationship between spiritual health and meaning of life. And the relationship between spiritual health with death anxiety is inverse and with demoralization syndrome is positive. Finally, the relationship between demoralization syndrome and spiritual health is not significant (Table 1).

Regarding predicting the meaning of life based on death anxiety and demoralization symptoms, the results showed that the research variables simultaneously predict 36% of the variance in the meaning of life. Beta coefficients also showed that death anxiety and demoralization syndrome can significantly predict the meaning of life (Tables 2 and 3).

Conclusion: The aim of this study was to predict the meaning of life based on death anxiety, spiritual health and mood syndrome in mourners of Covid-19. Many of the emotional and behavioral reactions of people to the coronavirus can be explained in the context of panic management theory, which states that many human behaviors are caused by death anxiety and its reminiscences. Death anxiety not only predicts Covid 19 anxiety, but also plays a causal role in mental health (30).

The results of this study also show that there is a positive relationship between spiritual health and the meaning of life. Explaining these findings, high levels of hope / optimism on the spirituality scale were also associated with coronavirus anxiety in the community of health care professionals (32). The philosophy of the meaning of life begins with the basic view that life has meaning in itself, and in other words, life has meaning even in the worst of circumstances. People with higher spiritual health evaluate life more optimistically and with a more positive outlook, and therefore can be expected to evaluate life more meaningfully. To suffer less damage when faced with stresses and traumatic situations (15).

The results also show that there is an inverse relationship between depressive symptoms and meaning of life. The correlation between mood swings and the meaning of life in reverse can be a solution in the specific context of the COVID-19 pandemic to use such theoretical models in psychotherapy and interventions to seek the help of the patient's mood infrastructure. Also, following the context of feelings and perceptions to which the patient attributes negatively in order to reconstruct and strengthen the meaning of life again to alleviate suffering (17).

Conflicts of interest: None

Funding: None

Cite this article as:

Kukli M, Amiri N, Samiei A, Nazari Z, HameedNabee H. Predicting role of the Meaning in Life-Based on Death Anxiety, Spiritual Health, and Demoralization Syndrome in COVID-19 Mourners. *Razi J Med Sci.* 2023;29(11):79-88.

***This work is published under CC BY-NC-SA 3.0 licence.**

مقدمه

تاکنون ۱۶۱ میلیون نفر در جهان به COVID-19 مبتلا شده‌اند و حدود سه میلیون نفر جان خود را در اثر آلودگی به این ویروس از دست داده‌اند. تحقیقات اخیر نشان می‌دهد که غم و اندوه ناشی از مرگ عزیزان در اثر COVID-19 در واقع شدیدتر از آن است که در نتیجه سایر اشکال از دست دادن، مانند مرگ از طریق دلایل طبیعی باشد (۱). بطوریکه آثار ناشی از مرگ یکی از اعضای خانواده بار روانی بالایی برای خانواده دارد (۲). آمار مرگ ناشی از COVID-19 نشان دهنده این امر است که بسیاری از افراد در خانواده‌ها، فقدان و سوگ ناشی از مرگ عزیزان را تجربه می‌کنند؛ این در حالی است که به دلیل ماهیت همه‌گیری این ویروس و به جهت رعایت پروتکل‌های بهداشتی حتی امکان سوگواری برای بازماندگان فراهم نیست و همین موضوع تجربه مرگ عزیزان را دردناک‌تر و امکان رویارویی با این فقدان را کمتر می‌کند (۲). در هنگام سوگواری توجه به معنای زندگی دستخوش تغییراتی می‌شود؛ زیرا نزدیکی به مرگ می‌تواند افراد را در مواجهه با فانی بودن آسیب‌پذیر سازد؛ به عبارتی یافتن معنای زندگی در هنگام سوگ و آسیب‌دیدگی با چالش‌هایی روبرو است (۳). در همین رابطه مارتلا و استگر (۲۰۱۶) در بررسی خود، سه نوع اصلی از معنا در زندگی را که شامل انسجام، هدف و اهمیت است، متمایز ساختند. انسجام به حس قابل درک بودن و معناداری زندگی اشاره دارد. هدف به معنای داشتن «احساس اهداف اصلی، اهداف و جهت‌گیری در زندگی» است و اهمیت به «احساس ارزش ذاتی زندگی و داشتن یک زندگی ارزشمند» اشاره دارد (۴). اما یافتن معنا در هنگام سوگ غالباً به انسجام اشاره دارد که به معنادار ساختن آنچه اتفاق افتاده است، می‌پردازد (۵). بطوریکه هرچه توانایی یک فرد داغ دیده برای یافتن معنا بیشتر باشد، غم و اندوه کم‌تر و دوره سوگ کوتاه‌تر است. در دوره بازبانی معنای زندگی، فرضیات باید دوباره ساخته شوند. معنای زندگی، میزان تلاش افراد برای ایجاد یا بهبود درکشان از مفهوم زندگی است. یافتن معنا در زندگی، نیروی محرک اصلی برای هر فرد، به‌ویژه در موقعیت‌های دشوار است (۶). معنایابی دو جنبه اساسی دارد. اولین جنبه، وجود معنا است که میزان درک و فهم، معناداریا دیدن اهمیت

معنا در زندگی، همراه با ادراک افراد از هدف اصلی در زندگی را نشان می‌دهد (۶). جنبه دوم، جستجوی معناست که به چگونگی توسعه معنا توسط افراد در زندگی شان متمرکز است و به قدرت، شدت و فعالیت و تلاش افراد برای ایجاد و یا تقویت درک آن‌ها از زندگی، تعریف می‌شود (۶). با توجه به ماهیت معنای زندگی می‌توان گفت که اضطراب مرگ، سلامت معنوی و نشانگان افت روحیه می‌تواند با معنای زندگی در ارتباط باشد.

در همین رابطه یلدریم و گولر (۲۰۲۱) به این نتیجه رسیدند که جستجوی معنا در زندگی به‌طور قابل توجهی با اضطراب مرگ همبسته است (۷). اضطراب مرگ مشتمل بر افکار، ترس‌ها و هیجانات مرتبط با پایان زندگی است که در آن فرد دلهره، نگرانی و یا ترس مرتبط با مرگ و مردن را تجربه می‌کند (۸). لی و همکاران (۲۰۲۰)، دریافتند کرونا فویبا با افسردگی، اضطراب فراگیر و اضطراب مرگ، عوامل روان رنجوری، آسیب‌پذیری، اضطراب سلامت و رفتارهای اطمینان‌بخش ارتباط دارد (۹). در تحقیق دیگری در همین زمینه چانگ و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند که اضطراب مرگ با معنای زندگی در ارتباط است (۱۰).

متغیر دیگر مورد بررسی در این پژوهش سلامت معنوی است. بر اساس مدل فرانکل، جستجوی معنا بیرون آمدن از خود کمک زیادی به بروز طبیعت معنوی آدمی می‌کند که پیش‌بینی کننده افزایش مسیرهای معنوی و معنای زندگی است (۱۱). گومز و فیشر (۲۰۰۳) سلامت معنوی را با اصطلاح حالتی از بودن، واکنش احساس مثبت، رفتارها و شناخت ارتباط با خود، دیگران و یک نیروی ماورایی و فطرت تعریف می‌کنند که فرد متمایل به احساس هویت، کمال، رضایت‌مندی، لذت، خرسندی، زیبایی، عشق، احترام، نگرش مثبت، آرامش، توازن درونی و هدف جهت زندگی تعریف می‌کنند (۱۲). هنگامی که سلامت معنوی به طور جدی به خطر بیافتد، فرد ممکن است دچار اختلالات روحی مانند احساس تنهایی، افسردگی و از دست دادن معنا در زندگی شود. بیمارانی که سلامت معنوی آن‌ها تقویت می‌شود، به‌طور مؤثری می‌توانند با بیماری خود سازگار شوند و حتی مراحل آخر بیماری خود را به‌خوبی بگذرانند. نتایج چنین مطالعاتی نشان داده است که

زمانی از آثار جسمی و روان‌شناختی این ویروس لطمه‌های زیادی خورده و این خود ضرورت پژوهش‌های متعدد در راستای یافتن راه‌حلی برای این لطمه‌ها را یادآور می‌شود. COVID-19 امکان دارد به‌صورت یک حقیقت همیشه حاضر در زندگی درک شود که اثر خود را بر رفتار و ابعاد روانی باقی گذاشته، تأثیری که حتی افراد ممکن است به‌صورت خودآگاه از آن مطلع نباشند. یافته‌های اخیر حاکی از این است که ترس از مرگ در افراد سوگوار، اضطراب در مورد ویروس را پیش‌بینی می‌کند که این خود منجر به رنج‌های روانی بیشتری می‌شود (۲۰). از این‌رو محقق در صدد پاسخگویی به این سوال است که آیا می‌توان معنای زندگی بر مبنای اضطراب مرگ، سلامت معنوی و افت روحیه در سوگواران کووید-۱۹ را پیش‌بینی کرد؟

روش کار

برای انجام تحقیق کاربردی حاضر که به روش همبستگی انجام شد از بین شهروندان تهرانی بین سنین ۲۵ تا ۷۰ سال در بهار ۱۴۰۰ که حداقل یکی از اعضای درجه یک خانواده خود را در اثر ابتلا به COVID-19 از دست داده بودند به صورت در دسترس و اینترنتی تعداد ۲۱۵ به عنوان نمونه انتخاب شدند. روش انجام کار بدین صورت بود که پس از شناسایی افراد دارای تجربه سوگ به شرط داشتن ملاک‌های ورود به تحقیق شامل رضایت برای شرکت در پژوهش، حداقل سواد خواندن و نوشتن، از دست دادن یکی از نزدیکان به دلیل بیماری کرونا در ۶ ماهه اخیر، پرسشنامه‌های اضطراب مرگ (DAS) (تمپلر، ۱۹۷۰)، معنای زندگی (MLQ) (استگر، ۲۰۱۰)، سلامت معنوی (SWBS) (پولتیزین و الیسون، ۱۹۸۲) و نشانگان افت روحیه (DS) (کیسان و همکاران، ۲۰۰۴) از طریق اینترنت (شبکه‌های مجازی واتساپ و تلگرام) پرسشنامه‌ها را تکمیل نمودند. همچنین پس از توجیه شرکت‌کنندگان در پژوهش در خصوص مراحل انجام تحقیق به منظور حفظ گمنامی شرکت‌کنندگان به هر شرکت‌کننده یک کد اختصاص داده شد همچنین از پرسیدن و کسب اطلاعات شخصی که خارج از روند

اعتقادات مذهبی و سلامت معنوی، بر سلامتی روان تأثیر دارد (۱۳). در واقع سلامت معنوی هنگام مقابله افراد با عامل آسیب‌زایی مانند سوگ می‌تواند به‌عنوان عامل انعطاف‌پذیری عمل کند (۱۴). در همین رابطه نتایج پژوهش‌های لوچنی و همکاران (۲۰۲۰) و کوینگ (۲۰۲۰) نشان دادند که سلامت معنوی با معنای زندگی در ارتباط است (۱۳، ۱۵).

در صورت نبود عامل انعطاف‌پذیری افراد پاسخ‌اصیلی برای تجربه‌ی وجودی خود پیدا نمی‌کنند و با بحران دستیابی به معنای زندگی روبرو می‌شوند که با عنوان نشانگان افت روحیه که یکی از مظاهر آزرده‌گی وجودی است و در عین حال بیانگر فقدان از سجام و یکپارچگی فرد است، شناخته می‌شود (۱۶). افت روحیه و وضعیت روحی فردی است که در شرایط استرس‌زا روحیه‌خود را از دست داده، دلسرد شده، متحیر شده و به بی‌نظمی یا گیجی افتاده است. معنا در زندگی و افت روحیه کاملاً متضاد و مخالف هم هستند، زیرا بی‌معنایی در زندگی زیربنای افت روحیه است (۱۷). ناامیدی و درماندگی به دلیل از دست دادن هدف و معنی مشخص می‌شود و به همین دلیل در رابطه با مراقبت‌های پایان زندگی موضوع بحث بوده است (۱۸). بطوریکه نتایج نشان داده‌اند که نشانگان افت روحیه به شکل معکوسی با معنای کلی و احساس از سجام، همبسته است (۱۹). این پیوستگی می‌تواند کلیدی باشد در زمینه‌ی خاص همه‌گیری COVID-19 برای استفاده از مدل‌های نظری در روان‌درمانی‌ها و مداخلات که همراه با بیمار زیر ساخت‌های افت روحیه کاوش شود (۱۷). در همین زمینه نتایج پژوهش کوستانزا و همکاران (۲۰۲۰) نشان داده است که نشانگان افت روحیه با معنای زندگی در ارتباط است (۱۷).

بطور کلی محققان در سرا سر دنیا در حال حاضر در جستجوی برنامه‌هایی برای مقابله با این طوفان ویروس نابهنگام و غیرقابل‌پیش‌بینی کرونا هستند تا بتوانند برای ضربات مهلک این ویروس و آسیب‌های روان‌شناختی ناشی از آن راهی بیابند. زیرا پاندمی کرونا منجر به ضربه‌های روانی زیادی در سوگواران COVID-19 شده است (۲). بطوریکه افراد سوگوار در این برهه

پرسشنامه سلامت معنوی (SWBS) پولتیزین و الیسون (۱۹۸۲): این پرسشنامه دارای ۲۰ گویه بوده که به صورت طیف لیکرت شش درجه‌ای (کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۶) نمره‌گذاری شده و دو مؤلفه سلامت مذهبی (گویه‌های ۱، ۳، ۵، ۷، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۵، ۱۷، ۱۹) و سلامت وجودی (گویه‌های ۲، ۴، ۶، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۸، ۲۰) را ارزیابی می‌کند. همچنین گویه‌های ۱، ۲، ۵، ۶، ۹، ۱۲، ۱۳، ۱۶ و ۱۸ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. دامنه نمرات بین ۲۰ تا ۱۲۰ است. نمرات ۲۰-۴۰ سلامت معنوی پایین، نمرات ۴۱-۹۹ سلامت معنوی متوسط و نمرات ۱۰۰ تا ۱۲۰ سلامت معنوی بالا را نشان می‌دهد. در پژوهش اله‌بخشیان و همکاران (۱۳۸۹)، روایی این پرسشنامه پس از ترجمه فارسی از طریق روایی محتوایی تأیید شد و پایایی آن ۰/۸۲ گزارش شد (۲۲). در پژوهش حاضر نیز پایایی این پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۸ محاسبه شده است.

مقیاس نشانگان افت روحیه (DS) کیسان و همکاران (۲۰۰۴): این پرسشنامه دارای ۲۴ گویه بوده که به صورت طیف لیکرت چهار درجه‌ای (هرگز=۰ تا همیشه=۴) نمره‌گذاری می‌شود و پنج مؤلفه بی‌معنایی (گویه‌های ۲۰ و ۱۴، ۳، ۲، ۴، ۲۳ و ۲۴) یأس (گویه‌های ۲۲، ۲۱، ۱۸، ۶)، احساس ملامت (گویه‌های ۱۶ و ۱۵، ۱۳، ۱۱، ۱۰)، احساس درماندگی (گویه‌های ۹ و ۸، ۷، ۵) و احساس شکست (گویه‌های ۱۹ و ۱۷، ۱۲، ۱) را ارزیابی می‌کند. همچنین گویه‌های سؤالات ۱۹ و ۱۷، ۱۲، ۶، ۱ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود. در پژوهش کیسان و همکاران (۲۰۰۴) پایایی درونی پرسشنامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ در دامنه ۷۱ تا ۸۹/۹۴ به دست آمد. در پژوهش حاضر نیز پایایی این پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۰ محاسبه شده است.

یافته‌ها

قبل از بررسی فرضیه‌های تحقیق نتایج آزمون کالموگروف اسمیرنوف نشان داد داده‌ها از توزیع طبیعی برخوردارند. همچنین نتایج نشان داد اضطراب مرگ و

پژوهش بود خودداری شده است. نهایتاً به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS، نسخه ۲۵ و روش آماری همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه به روش همزمان استفاده شد.

پرسشنامه تک‌بعدی اضطراب مرگ (DAS) تمپلر (۱۹۷۰): این پرسشنامه دارای ۱۵ گویه بوده که به صورت بلی (نمره ۱) و خیر (نمره صفر) نمره‌گذاری می‌شود. دامنه نمرات پرسشنامه نیز از ۰ تا ۱۵ است که نگرش آزمودنی را نسبت به مرگ می‌سنجد و بالاترین نمره نشان دهنده اضطراب مرگ شدید است. در پژوهش تمپلر (۱۹۷۰)، ضریب بازآزمایی این مقیاس ۰/۸۳ گزارش شده است در پژوهش شریف‌نیا و همکاران (۱۳۹۵)، ثبات درونی سؤالات این مقیاس با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ محاسبه شده و شاخص همبستگی درون طبقه‌ای ۰/۸۴۱-۰/۸۶۳ به دست آمده است (۲۱). در پژوهش حاضر نیز پایایی این پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۱ محاسبه شده است.

پرسشنامه معنای زندگی (MLQ) استگر (۲۰۱۰): این پرسشنامه دارای ۱۰ گویه است که بر اساس طیف ۷ درجه‌ای لیکرت (کاملاً نادرست=۱ تا کاملاً درست=۷) نمره‌گذاری شده و دو مؤلفه حضور معنا (گویه‌های ۱، ۴، ۵، ۶ و ۹) و جستجوی معنا (گویه‌های ۲، ۳، ۷، ۸ و ۱۰) را ارزیابی می‌کند. همچنین دامنه نمره‌ها از ۵ تا ۳۵ است. اعتبار و ثبات نمره‌های پرسشنامه و روایی همگرا و افتراقی آن توسط استگر و همکاران (۲۰۱۰) در فاصله یک ماهه اعتبار بازآزمایی مناسب ۰/۷۰ برای زیرمقیاس حضور و برای زیرمقیاس جستجوی معنا ۰/۷۳ گزارش شده است. همچنین در پژوهش احمدی و همکاران (۱۳۹۴)، پایایی به روش بازآزمایی با فاصله‌ی زمانی ۱۵ روز برای زیرمقیاس وجود معنا برابر با ۰/۷۹ و برای زیرمقیاس جستجوی معنا برابر ۰/۷۱ به دست آمد، همچنین ضریب همسانی درونی دو زیرمقیاس وجود و جستجوی معنا به ترتیب ۰/۸۳ و ۰/۷۸ گزارش شد (۲۱). در پژوهش حاضر نیز پایایی این پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۵ محاسبه شده است.

جدول ۱- نتایج تحلیل همبستگی پیرسون

متغیر	۱	۲	۳	۴
۱. معنای زندگی	۱			
۲. اضطراب مرگ	** -۰/۵۷۲	۱		
۳. سلامت معنوی	** ۰/۳۱۴	** -۰/۲۸۷	۱	
۴. نشانگان افت روحیه	** -۰/۳۹۳	** ۰/۴۱۴	۰/۱۰۹	۱

جدول ۲- خلاصه تحلیل رگرسیون به‌منظور بررسی پیش‌بینی معنای زندگی

مدل	متغیرهای وارد شده	R	R Square	Adj R Square	F	Sig.
هم‌زمان	اضطراب مرگ، سلامت معنوی، نشانگان افت روحیه	۰/۶۱۲	۰/۳۷۴	۰/۳۶۶	۴۲/۱۰۰	۰/۰۰۱

جدول ۳- ضرایب نشانگان افت روحیه، سلامت معنوی و اضطراب مرگ

مدل	ضرایب غیراستاندارد	ضرایب استاندارد شده		Sig.
		B	Beta	
ثابت	۶۲/۷۷۱	خطای انحراف استاندارد	۵/۹۳۱	۰/۰۰۱
نشانگان افت روحیه	-۰/۱۹۶	خطای انحراف استاندارد	۰/۰۵۲	۰/۰۰۱
سلامت معنوی	۰/۰۴۷	خطای انحراف استاندارد	۰/۰۶۱	۰/۴۴۵
اضطراب مرگ	-۱/۵۷۷	خطای انحراف استاندارد	۰/۲۰۸	۰/۰۰۱

نشانگان افت روحیه با معنای زندگی رابطه معکوس و معنادار دارند. از طرف دیگر مشخص شد بین سلامت معنوی با معنای زندگی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. و رابطه بین سلامت معنوی با اضطراب مرگ معکوس و با نشانگان افت روحیه مثبت است نهایتاً اینکه رابطه بین نشانگان افت روحیه با سلامت معنوی معنادار نیست (جدول ۱).

در رابطه با پیش‌بینی معنای زندگی بر اساس اضطراب مرگ و نشانگان افت روحیه نتایج نشان داد متغیرهای پژوهش به صورت هم‌زمان ۳۶ درصد از تغییرات واریانس معنای زندگی را پیش‌بینی می‌کنند. همچنین ضرایب بتا نشان داد اضطراب مرگ و نشانگان افت روحیه می‌توانند به‌طور معنی‌داری معنای زندگی را پیش‌بینی کنند (جدول ۲ و ۳).

در رابطه با پیش‌بینی معنای زندگی بر مبنای اضطراب مرگ، سلامت معنوی و نشانگان افت روحیه در سوگواران کووید-۱۹ بود انجام گرفت. نتایج نشان داده است که بین اضطراب مرگ با معنای زندگی رابطه معکوس و معنادار وجود دارد که نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهشی ابوالعالی الحسینی و گودرزی (۱۳۹۳)، وان‌تنگرن و همکاران (۲۰۱۷)، لایک (۲۰۱۳)، یوکسل و همکاران (۲۰۱۷) و چانگ و همکاران (۲۰۲۱) همسو است (۲۴، ۷، ۲۵، ۲۶، ۱۰). هم‌سو با یافته تحقیق حاضر نهایی و همکاران (۱۳۹۵) نشان دادند بین اضطراب مرگ و معنای زندگی رابطه معناداری وجود دارد (۲۷). در تحقیق دیگری در همین رابطه کاکابرابی و معادی‌نژاد (۱۳۹۵) نشان دادند بین سن و معنایابی در زندگی با اضطراب مرگ در زنان و مردان سالمند رابطه معناداری وجود دارد (۲۸).

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت، افرادی که نمره بالاتری در معنای زندگی کسب می‌کنند هنگام مواجهه به رنج می‌توانند نگاه خوش‌بینانه‌تری به زندگی داشته

نشانگان افت روحیه با معنای زندگی رابطه معکوس و معنادار دارند. از طرف دیگر مشخص شد بین سلامت معنوی با معنای زندگی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. و رابطه بین سلامت معنوی با اضطراب مرگ معکوس و با نشانگان افت روحیه مثبت است نهایتاً اینکه رابطه بین نشانگان افت روحیه با سلامت معنوی معنادار نیست (جدول ۱).

در رابطه با پیش‌بینی معنای زندگی بر اساس اضطراب مرگ و نشانگان افت روحیه نتایج نشان داد متغیرهای پژوهش به صورت هم‌زمان ۳۶ درصد از تغییرات واریانس معنای زندگی را پیش‌بینی می‌کنند. همچنین ضرایب بتا نشان داد اضطراب مرگ و نشانگان افت روحیه می‌توانند به‌طور معنی‌داری معنای زندگی را پیش‌بینی کنند (جدول ۲ و ۳).

بحث

مطالعه حاضر با هدف پیش‌بینی معنای زندگی بر

باشند (۲۹). به نظر می‌رسد همه‌گیری اخیر باعث افزایش قابل‌ملاحظه بازنگری در مفاهیم وجودی شد و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که افراد بانمره بالا در معنای زندگی جوهره زندگی را بر اساس ارزش‌های خود تعبیر می‌کنند و اهداف و ارزش‌های بقاء و زندگی خود را تشخیص می‌دهند؛ بنابراین نگاه واقع‌بینانه‌تری به مرگ دارند و با خونسردی وقایع مربوط به مرگ را می‌پذیرند و اضطراب مرگ پایین‌تری را تجربه می‌کنند. یکی از بهترین راه‌ها برای کاهش اضطراب مرگ، تسهیل پذیرش مرگ و جستجوی معنای زندگی است. درک بهتر معنا و اهداف زندگی می‌تواند اضطراب و احساسات منفی مربوط به مرگ یا نزدیک به مرگ را کاهش دهد یا از بین ببرد (۲۵). بسیاری از واکنش‌های عاطفی و رفتاری مردم نسبت به ویروس کرونا را می‌توان از چهارچوب نظریه مدیریت وحشت تبیین کرد که بیان می‌کند، بسیاری از رفتارهای انسان ناشی از اضطراب مرگ و یادآوری آن است. اضطراب مرگ نه تنها اضطراب مربوط به کووید ۱۹ را پیش‌بینی می‌کند، همچنین نقش علیتی نیز برای بهداشت روان دارد (۳۰).

همچنین در این پژوهش نتایج نشان داده است که بین سلامت معنوی با معنای زندگی رابطه مثبت وجود دارد. نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهشی عابدی و همکاران (۱۳۹۵)، عصارودی و همکاران (۱۳۹۰)، لوچتی و همکاران (۲۰۲۰) همسو است (۳۱، ۱۳، ۳۰). در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت، مقادیر بالای امید/خوش‌بینی از مقیاس معنویت نیز با اضطراب ویروس کرونا در جامعه متخصصان مراقبت‌های بهداشتی همبسته بود (۳۲). فلسفه معنای زندگی با این نگرش اساسی آغاز می‌شود که زندگی معنایی در خود نهفته دارد و به عبارت دیگر زندگی حتی در بدترین شرایط دارای معناست. افرادی که سلامت معنوی بالاتری دارند زندگی را به صورت خوش‌بینانه‌تر و با نگاهی مثبت‌تر ارزیابی می‌کنند و از این‌رو می‌توان انتظار داشت زندگی را با معناتر ارزیابی می‌کنند همین امر موجب می‌شود که در هنگام مواجهه با تنش‌ها و موقعیت‌های آسیب‌زا آسیب کمتری را متحمل شوند (۱۵). برجسته‌ترین عملکرد روان‌شناختی معنویت و

مذهب ارایه معنا و هدف در زندگی است؛ زیرا معنویت و مذهب فرصت‌هایی را در اختیار افراد برای جستجوی هدف یا معنا در زندگی‌شان قرار می‌دهد. به عبارتی افراد تلاش می‌کنند تا در هنگام مواجهه با تنش عقاید و تجربیات معنوی و مذهبی را به عنوان منبعی برای معنا در زندگی در نظر بگیرند. علاوه بر این این افراد از طریق تدارک چهارچوبی برای تفسیر و توصیف تجارب زندگی و به دنبال آن، فراهم کردن نوعی انسجام و به هم پیوستگی وجودی در ارتقای معنای زندگی مشارکت می‌کنند. به عبارتی معنویت یک سامانه باور منسجم را ایجاد می‌کند که باعث می‌شود افراد برای زندگی معنا پیدا کنند و به آینده امیدوار باشند (۱۳). در تبیین این یافته‌ها می‌توان در نظر داشت که در حقیقت افراد از معنویت و دین‌داری در برابر شرایط بحرانیفقدان و استفاده کرده و سطح بالاتری از معنای زندگی و هدفمندی را تجربه می‌کنند. به نظر می‌رسد قرار گرفتن در شرایط قرنطینه ناشی از کرونا و قرار گرفتن در معرض مرگ اعضای خانواده و همچنین انزوای اجتماعی ناشی از قرنطینه افراد را در برابر احساسات منفی و پایبندی به عقاید مذهبی قرار داده است.

همچنین نتایج نشان داده است که، نشانگان افت روحیه با معنای زندگی رابطه معکوس وجود دارد. نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهشی ساریزاده و همکاران (۱۳۹۸)، روتلگ و جول (۲۰۱۰) همسو است (۳۳، ۲۹). همبستگی افت روحیه و معنای زندگی به صورت معکوس، می‌تواند راهکاری باشد در زمینه خاص پاندمی COVID-19 برای استفاده از این گونه مدل‌های نظری در روان‌درمانی‌ها و مداخلات که با کمک خود بیمار زیرساخت‌های افت روحیه جستجو شود. همین‌طور پیگیری زمینه احساس‌ها و ادراک‌هایی که بیمار به آن‌ها اسناد منفی می‌دهد تا دوباره معنای زندگی برای تخفیف رنج‌ها بازسازی و تقویت شود (۱۷). افرادی که در هنگام رویارویی با موقعیت‌ها و چالش‌ها با استرس و واکنش‌های هیجانی منفی پاسخ می‌دهند نمی‌توانند به درک صحیحی از معنای زندگی داشته باشند. این افراد موقعیت‌ها را به صورت مطلق خوب یا بد در نظر می‌گیرند از این‌رو درک معنای زندگی در آنها نیز

screening tool for dysfunctional grief due to a COVID-19 loss. *Death Stud.* 2020;1-11.

2. Carr D, Boerner K, Moorman S. Bereavement in the time of coronavirus: Unprecedented challenges demand novel interventions. *J Aging Soc Policy.* 2020;32(4-5):425-431.

3. Omonisi AE. How COVID-19 pandemic is changing the Africa's elaborate burial rites, mourning and grieving. *The Pan African Med J.* 2020;35(Suppl 2).

4. Martela F, Steger MF. The three meanings of meaning in life: Distinguishing coherence, purpose, and significance. *J Positive Psychol.* 2016;11(5):531-545.

5. Dong E, Hongru Du, Lauren G. An Interactive Web-Based Dashboard to Track COVID-19 in Real Time. 2020;30120-1.

6. Steger MF. Meaning in life. In S. J. Lopez & C. R. Snyder (Eds.), *Oxford library of psychology. Oxford handbook of positive psycho* (p. 679-687). Oxford University Press. 2009.

7. Yıldırım M, Güler A. Positivity explains how COVID-19 perceived risk increases death distress and reduces happiness. *Pers Indi Diff.* 2021;168:110347.

8. Goldzweig G, Baider L, Andritsch E, Rottenberg Y. Hope and social support in elderly patients with cancer and their partners: an actor-partner interdependence model. *Future Oncol.* 2016;12(24):2801-2809.

9. Lee SA, Jobe MC, Mathis AA, Gibbons J. A. Incremental validity of coronaphobia: Coronavirus anxiety explains depression, generalized anxiety, and death anxiety. *J Anx Dis.* 2020;74:102268.

10. Chang B, Cheng J, Fang J, Dang J. The Indirect Effect of Death Anxiety on Experienced Meaning in Life via Search for Meaning and Prosocial Behavior. *Front Psychol.* 2021;12:1564.

11. Pereira-Sanchez V, Adiukwu F, El Hayek S, Bytyçi DG, Gonzalez-Diaz JM, Kundadak GK, da Costa MP. COVID-19 effect on mental health: patients and workforce. *Lancet Psychiatry.* 2020;7(6):e29-e30.

12. Gomez R, Fisher JW. Domains of spiritual well-being and development and validation of the Spiritual Well-Being Questionnaire. *Pers Indi Diff.* 2003;35(8):1975-1991.

13. Lucchetti G, Góes LG, Amaral SG, Ganadjian GT, Andrade I, de Araújo Almeida PO, et al. Spirituality, religiosity and the mental health consequences of social isolation during Covid-19 pandemic. *Inter J Soc Psychiatry.* 2020.

14. Şahan E, Eroğlu MZ, Karataş MB, Mutluer B, Uğurpala C, Berkol TD. Death anxiety in patients with myocardial infarction or cancer. *Egyp Heart J.*

رشد یافته نیست. افزایش مشکلات روان‌شناختی در افراد مانند ناامیدی و یا مشکلات روان‌رنجوری موجب می‌شود که افراد معنای زندگی و فلسفه درک موجودیت را نادیده گرفته و به افکار با توجه به سبک‌های اسنادی درونی، کلی و پایدار نگاه داشته باشند (۲۹). از این‌رو مشکلات زیادی را در موقعیت‌های چالش‌زا مانند شرایط پاندومی یک بیماری و سوگواری‌های پیوسته نشان می‌دهند. این افراد نمی‌توانند تارب سوگ خود را به درستی نیز مدیریت کنند و با مشکلات روان‌شناختی بسیاری مواجه می‌شوند.

امید است با استفاده از نتایج این تحقیق بتوان دیدگاه روشنی در زمینه کرونا و ترس از کرونا و تاثیر آن بر فاکتورهای روان‌شناسی و اضطراب از مرگ در اختیار محققین و مسولین قرار داد تا با استفاده از آن بتوانند در پایان این ویروس به بهترین نحو ممکن از عوارض منفی آن بر زندگی فردی و اجتماعی بکاهند. با این حال این مطالعه محدود به افراد شرکت‌کننده و عضو در گروه‌های مجازی (واتساپ و تلگرام) بود که دسترسی به شبکه‌های اجتماعی و اینترنت داشتند بنابراین سایر گروه‌های آسیب‌پذیر در دسترس نبودند. همچنین این پژوهش در زمان پاندمی کووید-۱۹ انجام گرفت و امکان سنجش نمونه به صورت تصادفی و حضوری وجود نداشت. نهایتاً اینکه با استفاده از پرسشنامه داده‌های پژوهش جمع‌آوری شدند و امکان کنترل سایر عوامل همچون سابقه مشکلات روان‌شناختی در سایر اعضای خانواده، هوش و سابقه مشکلات سایکوتیک وجود نداشت که ممکن است بر نتایج تحقیق تاثیر داشته باشند.

نتیجه‌گیری

نتایج تایید‌کننده آثار منفی کرونا بر زندگی می‌باشد و بر اساس نتایج، طراحی و تدوین یک برنامه جامع آموزشی و حمایتی با رویکرد معنوی و توجه به ابعاد وجودی در سوگواران کرونا ضروری به نظر می‌رسد.

References

1. Lee SA, Neimeyer RA. Pandemic Grief Scale: A

2018;70(3):143-147.

15. Koenig HG. Maintaining health and well-being by putting faith into action during the COVID-19 pandemic. *J Relig Health*. 2020;59:2205-2214.

16. Kissane DW, Clarke DM, Street AF. Demoralization syndrome—a relevant psychiatric diagnosis for palliative care. *J Palliat Care*. 2001;17(1):12-21.

17. Costanza A, Di Marco S, Burrioni M, Corasaniti F, Santinon P, Prelati M, et al. Meaning in life and demoralization: A mental-health reading perspective of suicidality in the time of COVID-19. *Acta Bio Medica: Atenei Parmensis*. 2020;91(4).

18. Robinson S, Kissane DW, Brooker J, Burney S. A review of the construct of demoralization: History, definitions, and future directions for palliative care. *Am J Hospice Palliat Med*. 2016;33(1):93-101.

19. Boscaglia N, Clarke MD. Sense of coherence as a protective factor for demoralisation in women with a recent diagnosis of gynaecological cancer. *Psychol J Psychol Soc Behav Dimen Cancer*. 2007;16(3):189-195.

20. Martela F, Steger MF. The three meanings of meaning in life: Distinguishing coherence, purpose, and significance. *The J Pos Psychol*. 2016;11(5):531-545.

21. Sharifnia S, Pahlavan Sharif S, Goodarzi A, Haghdoost A, Ebadi A, Soleimani M. Evaluation of psychometric properties of the extended Templer death anxiety scale in a sample of Iranian chemical warfare victims. *Life*. 2015;22(3):229-244.

22. Ahmadi S, Heidari M, Bagherian F, Kashfi A. Adolescence and the evolution of meaning: Comparing the sources and dimensions of the meaning of life in adolescent girls and boys. *Cli Psycho Stud*. 2015;6(23):150-177.

23. Al-Habakhshian M, Jafarpour Alawi M, Parvizi S, Vahghani H. The relationship between spiritual health and lifestyle in patients with multiple sclerosis. *Zahedan Med Sci Res*. 2010;12(3):29-33.

24. Abu al-Ma'ali al-Husseini Kh, Goodarzi M. Explaining the meaning of life based on the idea of God and death anxiety in undergraduate students of Islamic Azad University, Roodehen Branch. *Educ Sci Pers Islam*. 2014;2(3):5-24.

25. Lyke J. Associations among aspects of meaning in life and death anxiety in young. *Behav Change*. 2020;37(3).

26. Yüksel MY, Güneş F, Akdağ C. Investigation of the death anxiety and meaning in life levels among middle-aged adults. *Spirit Psychol Counsel*. 2017;2(2):165-181.

27. Nahani A, Isfahani Khaleghi A, Aghajani I. The Relationship between Death Anxiety and the Meaning of Life, Fourth Scientific Conference on Educational Sciences and Psychology, Social and Cultural Harms of Iran, Tehran. 2015.

28. Kakabraei K, Moazinejad M. The relationship

between age and meaning in life with death anxiety in older men and women. *Psychol Aging*. 2015;2(1):37-47.

29. Routledge C, Juhl J. When death thoughts lead to death fears: Mortality salience increases death anxiety for individuals who lack meaning in life. *Cogn Emot*. 2010;24(5):848-854.

30. Abedi Sh, Foroughan M, Khanjani MS, Bakhshi AA, Farhadi A. Investigating the relationship between the meaning of life and spiritual health in the elderly living in nursing homes in Shemiranat, 2014. *Rehab Sci Soc Health*. 2015;11(3):456-465.

31. Assarrudi AQ, Gol Afshani A, Akbari S. The relationship between spiritual health and quality of life in nurses. *J North Khorasan Univ Med Sci*. 2011;3(4):79-88.

32. Prazeres F, Passos L, Simões JA, Simões P, Martins C, Teixeira A. COVID-19-Related Fear and Anxiety: Spiritual-Religious Coping in Healthcare Workers in Portugal. *Int J Environ Res Public Health*. 2021;18(1):220.

33. Sarizadeh MS, Heidarzadeh M, Ghahramanzadeh M. Evaluation of post-traumatic growth based on demoralization and religious coping symptoms in cancer patients referred to Reza (AS) Radiotherapy and Oncology Center in Mashhad in 1397: A descriptive study. *J Rafsanjan Univ Med Sci*. 2019;18(6):557-572.